

לילה טוב, אירופה

לפני שבועות מספר קיבלו תושבי בריטניה תזכורת מצמררת לעובדה כי הם שרויים בעיצומה של מלחמה. ב-29 ביוני הוצבו במרכז לונדון שתי מכוניות ממולכדות, שהכילו כמות גדולה של בלוני גז, מיכלי דלק ומסמרים. לו התפוצצו מטעני התופת הללו הם היו גורמים, ללא ספק, לטבח המוני באזור שוקק חיים של עיר הבירה הבריטית. למרבה המזל, ערנותם של אזרחים – צוות אמבולנס במקרה האחד ופקחי חנייה במקרה השני – מנעה את האסון. יום למחרת, הסיעו שני מחבלים רכב שטח לתוך טרמינל הנוסעים של שדה התעופה בגלזגו, סקוטלנד, הציתו אותו וניסו להשליך פצצות תבערה לעבר עוברי אורח. גם במקרה זה לא נגרמו אבידות בנפש – במידה רבה, הודות לחובבנותם של הטרוריסטים. כוחות הביטחון הבריטיים פעלו בזריזות יחסית, ועצרו שמונה אנשים בחשד כי השתייכו לחולייה האחראית למתקפת הפיגועים הכושלת. איש לא הופתע נוכח הידיעות כי החשודים הם מוסלמים המקיימים זיקה אידיאולוגית, ואולי גם ארגונית, לאל-קאעידה. ואולם, כשהתברר כי רובם המכריע היו גם רופאים, הוכה הציבור בתדהמה; מסתבר שהלהט הקנאי של הג'יהאד נגד המערב איכל באש גם את שבועת היפוקרטס, המחייבת את העוסקים במקצוע הרפואה להימנע מפגיעה באחרים בזדון.

העשן עוד היתמר מן הג'יפ השרוף בשדה התעופה בגלזגו כשפוליטיקאים ובכירי משטרה סקוטים מיהרו להתייבב בפני המצלמות ולהצהיר כי איש מן החשודים אינו נמנה עם האוכלוסייה המוסלמית המקומית. השר הראשון של סקוטלנד, אלכס סלמונד, הכריז כי לקהילה המוסלמית "חשיבות עצומה לחיים החברתיים" וכי ארצו נחושה לשמור עמה על קשר הדוק. נציגי הקהילה מיהרו אף הם להביע הפתעה וזעזוע לנוכח האירועים; אוסאמה סעיד, דובר ההתאחדות המוסלמית של בריטניה, ציין שככל הידוע לו הקיצוניות האיסלאמית לא הכתה

עדיין שורש בסקוטלנד; "שומעים על אינדיבידואלים ועל קבוצות בלונדון ובמקומות אחרים באנגליה", הודה, "אבל לא הייתה נוכחות של זה כאן". אותו "זה", ששב והזכיר לבריטניה את קיומו, איננו איום ערטילאי, אלא תופעה ממשית, המעיבה מזה זמן מה על יחסיה של החברה האירופית עם האוכלוסייה המוסלמית הגדולה המתגוררת כיום בקרבה. השקפות איסלאמיות מיליטנטיות, המטפחות שנאה עזה למערב ולערכויו, זוכות כיום לפופולריות הולכת וגוברת בקרב צעירים מוסלמים החיים ביבשת. אנגליה, אולי יותר מכל מדינה אירופית אחרת, היא כיום חממה של רדיקליזם איסלאמי משגשג: בערים כמו לונדון, ברמינגהם ולידס פועלות עשרות קבוצות קיצוניות, הרואות באוסאמה בן-לאדן דמות הרואית ומופת ראוי לחיקוי. הצצה מרתקת לקרביה של התופעה מזמן לנו האיסלאמיסט, ספרו של אד חוסיין, שראה אור באנגלית במאי השנה ועורר הדים רבים מיד עם פרסומו. חוסיין, חבר לשעבר בתא של חיוב-א-תחריר ("מפלגת השיחרור") במזרח לונדון, מספר כי קבוצה זו – שמדינות ערב אוסרות על פעילותה בתחומן – נהנית מחופש פעולה כמעט מוחלט בקמפוסים של האוניברסיטאות והקולג'ים בבריטניה, אף שהאידיאולוגיה שלה שוללת את הלגיטימיות של הדמוקרטיה המערבית המארכת ומחייבת את כלל המוסלמים בנאמנות מוחלטת לח'ליפות העתידה לקום במזרח התיכון. כפי שחוסיין עצמו מדגיש, הדרך מאימוץ רעיונות כאלה לנקיטת פעולות טרור אינה ארוכה – והיא רק הולכת ומתקצרת עם חלוף הזמן.

אבל האיום הטמון בקיצוניות האיסלאמית הוא רק אחד ממוקדי המתיחות בין תושביה המוסלמים של אירופה לשכניהם. פערים תרבותיים, חברתיים וכלכליים מולידים ללא הרף משברים קטנים וגדולים ביחסים בין האוכלוסיות ומחריפים את חששם של אירופים רבים מפני הנוכחות המוסלמית. החשש הזה – שזכה כבר לכינוי "איסלאמופוביה" – מיתרגם, במקרים מסוימים, לגילויים של אי-סובלנות, אפליה ואף אלימות, ומזכיר לרבים פרקים אפלים בהיסטוריה של היבשת. ואמנם, ההשוואה המתבקשת לשנאת היהודים עתיקת היומין כבר חלחלה לשיח הפוליטי והמוסרי המתנהל כיום בחוגים אירופיים נאורים ובארגונים בינלאומיים. דוגמה מובהקת לצימוד הזה היא המאמר שפרסמה קארן ארמסטרונג בעיתון הגארדיאן באפריל 2005, שבו השתמשה ההיסטוריונית הנודעת של הדתות במונח "אנטי-שמיות" במונח הרחב ביותר והסבירה כי:

ה-11 בספטמבר, באופן בלתי נמנע אולי, התסיס מחדש את האיסלאמופוביה הישנה. פעולותיו של מיעוט קיצוני אוששו את הדימוי האלים של האיסלאם. הממשלה מודאגת, ובצדק, מן השנאה הדתית, אולם היא מתעלמת מאחריותה שלה לבעיה. האירועים הללו משמשים לנו כתזכורת שהאנטישמיות טבועה כה עמוק בתרבותנו, עד שאפילו פוליטיקאים תאבי כוח אינם מבחינים במהותה האמיתית. איננו יכולים להמשיך להתעלם מן הפגם התרבותי העמוק הזה, שעלול לצוץ ולעלות בדרכים לא-צפויות.

אין ספק ששנאת זרים הנה תופעה פסולה באשר היא; ואולם, כפי שמראה אוריה שביט במאמר המתפרסם בגיליון זה, החשש האירופי מפני האיסלאם – שלא כאנטישמיות הישנה – אינו חסר שחר. בניגוד ליהדות, שמעולם לא טיפחה שאיפות לשלטון עולמי, האיסלאם רואה לו למטרה להחיל את ההגמוניה הדתית והפוליטית שלו על פני העולם כולו. ואמנם, בעיני הוגי דעות ופוסקים מוסלמים מן השורה הראשונה, מאמיניה של דת מוחמד, החיים על אדמת אירופה, הם בבחינת חלוצים ההולכים לפני המחנה, ומחובתם הקדושה למלא את התפקיד שיועד להם בתכנית האלוהית. שביט, שבחן מקרוב את מצבם של המהגרים המוסלמים בגרמניה, מדגיש כי מרביתם לא התגייסו בשירות חזון "אומת האיסלאם" – ועם זאת, הוא קובע, תהא זו טעות להקל ראש בכוחה של אידיאולוגיה אימפריאליסטית זו ובמידת השפעתה על עתידה של החברה האירופית.

מבט אחר על אי-סובלנות דתית ועל קרבנותיה ניתן למצוא במאמרו של ארמנד לאפרר, העוסק בקורותיהם של ההוגנוטים – הפרוטסטנטים הצרפתיים – ובזיקתם העמוקה אל היהודים והיהדות. לאפרר, הוגנוטי בעצמו, מצביע על האהדה העזה ועל תחושת הקרבה הדתית והרוחנית אשר אפיינו את יחסם של בני-כנסייתו לעם ישראל ולמורשתו במשך מאות רבות בשנים. הוא מאתר את שורשיו של היחס הזה בתיאולוגיה הקלוויניסטית הפילושמית, בקווי דמיון תרבותיים מסוימים – ומעל לכל בתחושת הגורל המשותף של שתי קהילות למודות רדיפות וסבל.

נח פולק, עורך משנה בחכ"ח, נסע בדצמבר 2006 ללבנון, מדינה שסועה וחבולה המלקקת עדיין את הפצעים העמוקים שהותיר בה סבב הלוחמה

האחרון בין ישראל לחיזבאללה. דיווחיו מאותו ביקור מציינים לקורא תמונה עגומה ומטרידה: הוא עד להפגנת ההמונים של נסראללה ובני-בריתו בביירות, שהטילה למעשה מצור על ממשלתו של פואד סניורה; הוא יוצא לסיור בדרום השיעי החרב, שבו מתנהל פולחן מוות אובססיבי בחסותן של האיאתוללות; והוא משוחח עם תושבי הכפר הנוצרי עין עבל, המספרים לו כיצד נפלו קרבן למניפולציות המחוכמות של החיזבאללה, אשר הציב אותם במתכוון במרכז הכוונת של מכונת המלחמה הישראלית. פולק מודה שקל להיתפס לפסימיות לאור המתרחש בלבנון, אולם הוא מסרב לאבד את התקווה; לצד הקיצוניות והשנאה, הוא מוצא בשכנתנו הצפונית גם גילויים של אידיאליזם שפוי, של שמחת חיים וכמיהה לשלווה ושל אומץ לב בפני תוקפנותם הרצחנית של שלוחי איראן וסוריה.

מאמרו של ג'יימס קירצ'ק דן במדיניות החוץ של דרום אפריקה בעידן שלאחר האפרטהייד ומזהה בה פרדוקס מטריד. למרות שדרום אפריקה נשלטה במשך תקופה ארוכה בידי משטר גזעני, שלא היסס לנקוט אלימות קשה כדי לדכא את יריביו, ואף שעלה בידה לשרוד את התהפוכות הדרמטיות של ביטול האפרטהייד ללא שפיכות דמים נרחבת ולכונן משטר דמוקרטי אמיתי, היא בוחרת להעניק גיבוי דיפלומטי נמרץ דווקא לעריצים ולטרוריסטים המפריים באורח שיטתי את זכויות האדם הבסיסיות. קירצ'ק מנתח את הסיבות למדיניות זו, המונעת, בין היתר, על ידי החשדנות ההיסטורית של ההנהגה המהפכנית לשעבר כלפי המערב, ומתמקד בתפקיד שממלאת בה דמותו המפוקפקת של רוני קסרילס, שר המודיעין היהודי של דרום אפריקה והכוח המניע העיקרי מאחורי הקו האנטי-ישראלי שהיא נוקטת והתקרבותה המדאגה לאיראן.

דוד חזוני, העורך הראשי של חכחה, מסב את תשומת לבנו לקשר בין משבר המנהיגות שבו שרויה מדינת ישראל להזנחה המתמשכת והמחריפה של מדעי הרוח במוסדותיה האקדמיים. הוא מבקש להזכיר לנו כי תפקידה של מערכת ההשכלה הגבוהה אינו מתמצה בצידום של הסטודנטים בידע מקצועי ובדיפלומה. על האוניברסיטאות, הוא גורס, לתרום גם לעיצובם הרוחני והתרבותי של התלמידים הבאים בשעריהן, לחשל את אופיים ואת מידותיהם הטובות ולתת בידיהם את הכלים לשרת את הקהילה ואת האומה. למרבה הצער, האקדמיה הישראלית אינה ממלאת חובה זו. נהפוך הוא: במקום לטפח את מנהיגי המחר,

היא משמשת חממה להלכי רוח אנטי-ציוניים ולאפנות אינטלקטואליות פוסט-מודרניות, המבקשות לפרק ולהחליש במקום שבו יש לבנות ולחזק.

במדור קריאות בוחן הפעם עידו חברוני את מעמד האישה הנשואה בעיני חז"ל, כפי שהוא משתקף בשני סיפורים – האחד נוגע ללב, השני קומי. הוא מוצא בטקסטים האלה לא רק הבנה כלפי עולמה הרגשי של הרעיה, אלא גם הכרה ביתרונותיה היחסיים על הגבר. בניגוד למלומדים ולחוקרים המדגישים את ההיבט הדכאני ביחסה של המסורת היהודית לנשים, מציע חברוני להבחין בהקשר זה בין הגישה ההלכתית, המתווה את המסגרת הפורמלית של חיי הנישואין תוך הטיה גברית מובהקת, לעמדה המופיעה בספרות האגדה, שבה ניכרת שאיפתם של חז"ל להעמיד את מערכת היחסים הזוגית על בסיס שוויוני יותר של דיאלוג ושל כבוד הדדי.

בגיליון הנוכחי ניתן למצוא גם מאמר מתורגם מפרי עטו של הפילוסוף הגרמני אודו מרקוורט, העומד על חשיבותן המיוחדת של המסורת ושל המיומנויות העתיקות וה"אטיות" של האדם למול המציאות ההיפר-מודרנית, המתאפיינת בהאצה גוברת של קצב התמורות. במדור ביקורת הספרים דן גיל הנקין בשבויים בלבון - האמת על מלחמת לבנון השנייה, חיבורם המשותף של העיתונאים עפר שלח ויואב לימור, ותוהה כיצד זה פרח מזיכרוננו של אחד המחברים העובדה כי הוא עצמו צידד בעבר בלהט בעמדות ובדוקטרינות שאותן הוא מבקר כעת; סמואל פרידמן סוקר את הרומן הבדיוני המדובר של פיליפ רות, הקנוניה נגד אמריקה, המתאר היסטוריה אלטרנטיבית שבה הופכת ארצות-הברית, תחת נשיאותו של צ'רלס לינדברג האנטישמי, לגיהנום עבור היהודים החיים בה; וסטיבן גרוסבי, עורך עמית בחכמת, חולק שבחים לרב הראשי של אנגליה הרנסנסית, חיבורו של ג'ייסון רוזנבלט על ג'ון סלדן, המשפטן והוגה הדעות האנגלי בן המאה השבע-עשרה, אשר עשה יותר מכל איש אחר בן-תקופתו להעמקת היכרותה של אירופה הנוצרית עם המסורת היהודית.

קריאה נעימה,

אסף שגיב